

УДК 351:614.84(477)

О. М. Шевченко, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

В. А. Вернидуб, аспірант

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ****О. Н. Шевченко**, к.е.н., доцент

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

В. А. Вернидуб, аспирант

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ
ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СФЕРОЙ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В
УКРАИНЕ****Oleg Shevchenko**, PhD in Economics, Associate Professor

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

Vyacheslav Vernidub, postgraduate

Chernihiv National Technological University, Chernigov, Ukraine

**THEORETICAL BASES OF THE STUDY OF MECHANISMS OF THE STATE
FIRE SECURITY MANAGEMENT IN UKRAINE**

У статті розглянуті теоретичні засади дослідження механізмів державного управління сферою пожежної безпеки в Україні. Автором розглянуті періоди дослідження державного управління пожежною безпекою в Україні та проаналізовані наукові праці, які досліджують.

Ключові слова: механізми державного управління, пожежна безпека, сфера пожежної безпеки, державне управління сферою пожежної безпеки, механізм державного управління сферою пожежної безпеки

В статье рассмотрены теоретические основы исследования механизмов государственного управления сферой пожарной безопасности в Украине. Автором рассмотрены периоды исследования государственного управления пожарной безопасностью в Украине и проанализированы научные труды, исследующие эту проблему.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, пожарная безопасность, сфера пожарной безопасности, государственное управление сферой пожарной безопасности, механизм государственного управления сферой пожарной безопасности

The article deals with the theoretical principles of the investigation of the mechanisms of public administration in the sphere of fire safety in Ukraine. The author reviews the periods of research on the state fire safety management in Ukraine and analyzes the scientific works that are investigating this problem.

Key words: mechanisms of public administration, fire safety, fire safety sphere, state control of fire safety sphere, mechanism of state control of fire safety sphere.

Постановка проблеми. Згідно нормам статті 3 Конституції України людина, її життя, здоров'я, а також її безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. На безпеку життя та здоров'я людини звертається особлива увага в Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", що затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. Вектор безпеки визначений у цій Стратегії одним з найважливіших напрямів державної політики. Розуміння важливості питань забезпечення безпеки людини зумовлюється, у тому числі, ускладненням ситуації з мирними процесами в сучасному світі, який перестав бути безпечним і прогнозованим.

Проблемність пожеж має глобальний характер, а забезпечення пожежної безпеки (далі – ПБ) завжди було і продовжує залишатися невід'ємною частиною багатоаспектної

державної діяльності у всьому світі щодо охорони життя та здоров'я людей. Враховуючи важливість проблематики забезпечення пожежної безпеки та зростання сучасних викликів і загроз, в Україні центральні та місцеві органи виконавчої влади та самоврядування в межах своєї компетенції повинні наполегливо та цілеспрямовано на постійній основі організовувати розроблення та впровадження в регіонах і відповідних галузях ефективних організаційних і науково-технічних адресних заходів щодо надійного запобігання пожежам та їх гасіння, забезпечення потрібного рівня пожежної безпеки населених пунктів і об'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання різноманітних аспектів державного управління сферою пожежної безпеки перебували у центрі уваги таких фахівців і науковців, як: Балябас В., Волянський П.Б., Вознюк М.В., Гур'єв С.О., Денисов С.Ф., Доманський В.А., Кришгаль М.А., Ліпинський В.В., Лозинський Ю.Р., Люблін В.Д., Мосов С.П., Пасинчук К.М., Потеряйко С.П., Садковий В.П., Терент'єва А.В., Рожков А.П., Труш О.О., Удод М.В. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання державного управління сферою пожежної безпеки (ПБ) і відсутність в Україні базових загальноприйнятих підходів щодо науково-теоретичного обґрунтування механізмів державного управління сферою ПБ обумовлюють теоретичну необхідність і практичну значущість розв'язання наукової проблеми, суть якої полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні механізмів здійснення державного управління сферою ПБ в Україні, що спрямоване на подальше вдосконалення формування та ефективну реалізацію державної політики у цій сфері.

Метою статті є визначення і вивчення теоретичних основ державного управління у сфері пожежної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Стан пожежної безпеки щорічно висвітлюється в Національній доповіді про стан техногенної та природної безпеки в Україні, аналіз якої свідчить про існування протягом тривалого часу ще далекого від оптимального рівня забезпечення пожежної безпеки в нашій державі обумовлено в значній мірі складним соціально-економічним становищем України, існуючим станом профілактичної роботи щодо запобігання виникненню пожеж, недостатньою участю у важливій справі забезпечення пожежної безпеки як місцевих органів самоврядування, так і громадських об'єднань. Такий стан справ вимагає розробки цілеспрямованих заходів у межах державної політики в напрямку суттєвого покращення ситуації з механізмами забезпечення пожежної безпеки.

Формування та реалізацію державної політики у сфері ПБ згідно Кодексу цивільного захисту України забезпечує центральний орган виконавчої влади, яким на теперішній час є Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), здійснюючи безпосереднє керівництво діяльністю Єдиної державної системи цивільного захисту. Особливим питанням сьогодення для ДСНС є забезпечення пожежної безпеки в умовах ведення бойових дій під час проведення антитерористичної операції в південно-східному регіоні України.

Не тільки Україна, але і весь світ, щорічно зазнає величезних втрат через пожежі, що відбуваються не лише природним шляхом, а й в наслідок виникнення техногенних аварій та катастроф, причини яких часто обумовлені неадекватним ставленням людини до питань безпеки життєдіяльності, а наслідки – забирають людські життя та завдають відчутних збитків економіці держав.

Критичні обставини, що пов'язані зі зростанням ризиків виникнення надзвичайних ситуацій та пожеж, з одного боку, і відсутність єдиних ґрунтовних поглядів щодо

механізмів державного управління сферою ПБ, з іншого боку, зумовлюють необхідність удосконалення зазначених механізмів.

Аналіз ступеня розробленості механізмів державного управління сферою ПБ показав, що, не зважаючи на існування досить значної кількості різноманітних досліджень, присвячених проблемам функціонування різних складових цієї сфери та державного управління ними, є нагальна потреба в пошуку нових підходів стосовно подальшого розвитку механізмів державного управління сферою ПБ.

Людина у боротьбі за своє життя на планеті здійснила найбільше відкриття в історії свого існування та розвитку суспільства – здобула вогонь і навчилася не тільки ним користуватися, але й управляти. Поряд з корисними властивостями вогню існували також і негативні – руйнівні. Вогонь не тільки здатний знищувати матеріальні цінності, але і забирати життя. У світі пожежі розглядаються на одному рівні з такими стихійними лихами, як землетруси, повні, урагани, селеві потоки, лавини та зсуви.

Основні етапи виникнення механізмів державного управління сферою пожежної безпеки узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні етапи виникнення механізмів державного управління сферою пожежної безпеки

Період	Основні етапи та їх характеристика
Античні часи – до н.е.	Поклоніння вогню.
Середньовіччя – до X ст. н.е.	Створення пожежних підрозділів.
XI-XII ст. н.е.	Законодавче регулювання поведінки з вогнем та регламентація запобіжних заходів.
XIII ст. н.е.	Протипожежні заходи розподілено за двома напрямками: - законодавча регламентація; - розробка механізмів щодо забезпечення пожежної безпеки.
XIII ст.– XVIII ст. н.е.	Створення регулярних підрозділів для боротьби з пожежами та їх запобігання.
XIX ст. н.е.	- Поява добровільних пожежних команд та товариств. - Узагальнення нормативних документів з питань пожежної безпеки у відповідних статутах («Будівельний статут», «Пожежний статут»).
XX ст. н.е.	Чітка регламентація заходів щодо державного управління у сфері пожежної безпеки

Зростання значимості механізмів державного управління сферою пожежної безпеки та необхідність їх удосконалення обумовлюється характером і масштабом сучасного виробництва, пов'язаного зі стрімким розвитком різноманітних технологій, широким впровадженням у промисловість, сільське господарство, будівництво та побут новітніх легкозаймистих і горючих речовин та матеріалів, масовим зведенням у містах будинків підвищеної поверховості, концентрацією великих матеріальних цінностей та ринковим характером економіки нашої країни. Усі ці обставини в сукупності та прояв викликів і

небезпек, пов'язаних із недооцінкою важливості здійснення необхідних заходів протипожежного захисту та незабезпеченням потрібного рівня пожежної безпеки, призводять, як показує статистика [1], до виникнення пожеж, у наслідок яких відбуваються великі втрати в економіці та створюються серйозні загрози життю та здоров'ю людей, а також з'являються складні проблеми екологічного характеру.

Пожежі та всі процеси, що пов'язані з їх виникненням і розвитком, вимагають цілеспрямованого управління, яке передбачає поряд із здійсненням організаційних, технічних та економічних заходів, підвищення ролі правового регулювання і координування відносин між відповідними державними органами, суб'єктами господарювання та іншими органами, які мають забезпечувати пожежну охорону населених пунктів та об'єктів господарювання, а також подальшого удосконалення способів їх діяльності та взаємодії.

Враховуючи те, що пожежна безпека є одним із надважливих видів суспільної безпеки, а також виключну значимість питань пожежної безпеки в справі охорони життя людей, національного багатства та навколишнього природного середовища, питання механізмів державного управління сферою ПБ знайшли своє відповідне відображення в працях радянських, українських і зарубіжних вчених.

Питання механізмів державного управління сферою ПБ у радянські часи в прямій постановці не розглядалися, що підтверджується відсутністю понятійних визначень “сфера пожежної безпеки”, “державне управління сферою пожежної безпеки” і “механізм державного управління сферою пожежної безпеки” в літературних джерелах і нормативних актах того часу. При цьому термін “пожежна безпека” був досить відомим і використовувався в якості одного з базових, хоча і мав деякі змістовні відмінності [2].

Зміна політичного устрою внаслідок розпаду СРСР призвела до самостійного становлення та існування колишніх союзних республік. З проголошенням самостійного державного розвитку в Україні розпочалось оновлення всього суспільного життя, що було обумовлено, упершу чергу, кардинальними змінами економічної, соціальної та політичної систем країни. Україна згідно ст.1 Конституції України стала суверенною, незалежною і демократичною державою [3], яка блискавично перейшла на складні та дуже непередбачені рейки ринкової економіки, інтуїтивно трансформуючи соціалістичну власність у різні законодавчо встановлені форми власності. Замість системи директивного управління було сформовано основні необхідні важелі та інструменти державного макроекономічного регулювання. У цих умовах досвід радянського періоду для державного управління сферою ПБ в Україні став обмежено корисним.

Дослідженню різних питань управління пожежною безпекою в незалежній Україні присвячена низка наукових і фахових праць [4].

Праць, у яких відповідним чином розкривалися питання управління пожежною безпекою та забезпеченням протипожежного захисту в Україні, було декілька. До таких праць слід віднести “Проблеми пожежної безпеки” (1995), в якій комплексно висвітлені проблемні питання пожежної безпеки науко-технічної та нормативно-правової діяльності, при цьому питання механізмів управління пожежною безпекою розглядались частково [5].

Група авторів у книзі “Основи охорони праці” (2000), розглядаючи питання державного управління охороною праці та організації охорони праці на виробництві, висвітлили деякі правові та організаційні питання пожежної безпеки. Особливістю праці є викладення загальних принципів організації пожежної безпеки та завдань державного пожежного нагляду [6].

Колектив авторів у однойменній праці “Основи охорони праці” (2003) разом з викладенням правових, нормативних, технічних та організаційних основ охорони праці запропонував концептуальні основи системи пожежної безпеки [7].

Як показує проведений аналіз праць, наведені в них результати досліджень, на жаль, не вийшли за межі історичних, технічних, правових, термінологічних і частково управлінських питань пожежної безпеки в умовах становлення ринкової економіки в Україні. При цьому слід зазначити, що питання пожежної безпеки стали розглядатися не окремо, а в комплексі з іншими питаннями за напрямком “охорона праці”.

Підводячи підсумок періоду 1991-2003 рр., слід звернути увагу на те, що відсутність ґрунтовних праць з питань державного управління пожежною безпекою в Україні обумовлено тим, що у 80-х роках ХХ ст. у Радянському Союзі вийшла низка конструктивних фахових праць, які були присвячені зазначеним питанням. Спрацював закон інерційності, тому що кардинальних змін у системі пожежної охорони в зазначений період не відбулося. Слід також відмітити, що питання розробки механізмів державного управління сферою ПБ, як і за радянських часів, у прямій постановці не розглядалися, що підтверджується відсутністю таких понятійних визначень, як “сфера пожежної безпеки”, “державне управління сферою пожежної безпеки” і “механізм державного управління сферою пожежної безпеки” в літературних джерелах і нормативних актах. Частково досліджувалася структура національної системи пожежної безпеки [4].

Протягом другого періоду 2003-2010 рр., який характеризується перепідпорядкуванням Державного департаменту пожежної безпеки Міністерству України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи [8], дослідження, пов’язані з питаннями державного управління пожежною безпекою в Україні, отримали свій відповідний розвиток.

З’явилася низка наукових праць, у яких були висвітлені різні питання державного управління пожежною безпекою у межах дисертаційних робіт.

Так, у дисертаційному дослідженні Труша О.О. (2003) на прикладі Управління пожежної безпеки в Харківській області запропоновано науковотеоретичні підходи щодо аналізу структур державного управління в системі попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій, визначено місце Державної пожежної охорони України у цій системі та структура її функцій як основа організаційної структури органів управління, а також запропоновано підхід до оптимізації структури управління Державної пожежної охорони України [9].

У період 2003-2012 рр. з’явилася низка фахових праць, у яких, під різними кутами, розглядалися питання пожежною безпекою та управління нею. Так, Кузнецов В. у книзі “Пожежна безпека” (2008) висвітлив питання щодо забезпечення пожежної безпеки на об’єктах господарської діяльності, запобігання пожежам і взаємовідносин суб’єктів господарювання з органами державного пожежного нагляду в існуючому правовому полі [3].

Особливості державного управління у сфері цивільного захисту, пов’язані з основними аспектами функціонування системи управління органами внутрішніх справ, як складової системи державного управління в сфері цивільного захисту, досліджено іншим колективом авторів у праці “Державне управління у сфері цивільного захисту” (2009) [10].

Колектив авторів у фаховій праці “Організація управління діяльністю з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій” (2011) висвітлив місце і роль МНС України в організації та управлінні діяльністю системи цивільного захисту при виникненні надзвичайних ситуацій, у т.ч. і пожеж [11].

У наведених працях поряд з організаційними та правовими питаннями охорони праці висвітлені небезпечні та шкідливі виробничі фактори, їхній негативний вплив на організм

людини, питання гігієни, а також визначено роль і значимість пожежної безпеки та вимоги до її забезпечення, в основному, на побутовому рівні.

Враховуючи відсутність у системі національної безпеки України пожежної безпеки як окремої складової національної безпеки [12], питання пожежної безпеки розглядались також і в межах дослідження надзвичайних ситуацій. Так, Шоботов В.М. у праці “Цивільна оборона” (2006) [13] і колектив авторів у праці “Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення” (2006) [14] розглядали питання пожежної безпеки при розкритті змісту складових надзвичайних ситуацій.

Фаховою працею з правових питань пожежної безпеки слід вважати одноособову працю Ліпинського В.В. “Правове забезпечення пожежної безпеки в Україні” (2011), в який автор проаналізував сучасний стан законодавства у сфері пожежної безпеки та дослідив проблеми застосування адміністративної відповідальності за правопорушення в цій сфері [15].

Значну увагу питанням державного управління приділив колектив фахівців з пожежної безпеки під керівництвом Кришталя М.А. у праці “Основи державного управління у сфері пожежної безпеки” (2012). Разом з тим, поза межами посібника залишилось визначення державного управління у сфері пожежної безпеки та механізмів управління у зазначеній сфері, а зміст самого посібника недостатньо адаптований під коло управлінських відносин, характерних для діяльності органів і підрозділів пожежної безпеки, хоча автори і наполягають на цьому [1].

Як показує аналіз праць окремих авторів та авторських колективів, наведені в них результати досліджень, на жаль, не вийшли за межі правового регулювання стану пожежної безпеки та управлінської діяльності відповідальних осіб у межах надзвичайних ситуацій без належного виділення відмінних механізмів управління в умовах забезпечення належного стану пожежної безпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій у вигляді пожеж. За межами праць залишилась термінологія: “сфера пожежної безпеки”, “державне управління сферою пожежної безпеки”, “механізм державного управління сферою пожежної безпеки” та “національна система пожежної безпеки” [2].

Наступним періодом є період, який почався з кінця 2012 р. Він характеризується перетворенням МНС України у ДСНС України з управлінням через Міністра оборони України [16] та Міністра внутрішніх справ України [17] і продовженням досліджень, пов’язаних з фаховими питаннями пожежної безпеки та управлінням нею. При цьому треба зазначити, що ситуація з обмеженим висвітленням зазначених питань за напрямками “безпека життєдіяльності”, “охорона праці” та “цивільна оборона” не змінилася.

Фаховим виданням у цей період стала колективна праця “Пожежна безпека промислових та сільськогосподарських виробництв” (2013), у який проаналізовано протипожежний захист технологічних процесів виробництв, виробничі джерела запалювання та профілактичні заходи з питань пожежної безпеки підприємств [18]. Незважаючи на важливість розглянутих питань, автори частково дослідили питання управління пожежною безпекою технологічних процесів виробництв.

Аналіз сучасних літературних джерел українських фахівців і дослідників вказує на конкретні прогалини в проведенні досліджень, пов’язаних із науково-теоретичним обґрунтуванням існування та розвитку державного управління сферою ПБ України та механізмів державного управління зазначеною сферою.

Для України цей світовий досвід є дуже важливим у практичному руслі, але він має невелику користь для подальшого науково-теоретичного обґрунтування напрямків удосконалення та розвитку механізмів державного управління сферою ПБ в умовах інтеграції нашої країни до сучасного світового простору.

Висновки.

У результаті дослідження історичного підґрунтя щодо виникнення механізмів державного управління сферою ПБ, встановлено, що в міру розвитку людського суспільства, з пізнанням властивостей вогню змінювалося і його сприйняття людиною та державою. Вирішення питань пожежної безпеки та механізмів управління її станом з боку держави здійснювалося в залежності від різних факторів у межах відповідних цивілізацій. До основних особливостей слід віднести такі: розуміючи згубність пожежі, людство розпочало організовувати пожежну справу ще в стародавні часи; у боротьбі з пожежами з часом склалося два основних напрями: організація гасіння пожеж і попередження виникнення пожеж; заходи боротьби з пожежами знайшли своє потрібне відображення на законодавчому і виконавчому рівнях управління державою; починаючи з XIII ст. боротьба з пожежами почала здійснюватися як за напрямом попереджальних мір законодавчого характеру, так і за напрямом мір охоронного порядку; перші протипожежні заходи мали випадковий характер тому, що законодавчі акти були пов'язані більше з мірами покарання винних і мірами охорони від пожеж, але не із загальною організацією заходів постійної боротьби з вогнем; з часом створювалися професійні пожежні команди; у другій половині XIX ст. з'явилися добровільні пожежні команди як важлива складова загальної системи пожежної безпеки держави.

Аналіз сучасних літературних джерел українських фахівців і дослідників вказує на конкретні прогалини в проведенні досліджень, пов'язаних із науково-теоретичним обґрунтуванням механізмів здійснення державного управління сферою ПБ України. Відсутнім залишилося визначення змісту дефініцій “сфера пожежної безпеки”, “державне управління сферою пожежної безпеки”, “механізм державного управління сферою пожежної безпеки” і “національна система пожежної безпеки”.

На підставі проведеного дослідження ступеня розробленості теоретико-методологічних засад державного управління сферою ПБ визначена наукова проблема, якою є проблема науково-теоретичного обґрунтування механізмів здійснення державного управління сферою ПБ в Україні.

Список використаних джерел

1. Жданова Л.А. Организация и управление промышленной фирмой в развитых странах / Л.А. Жданова. – М.: ЗАО “Издательство “Экономика”, 2008. – 637 с.
2. Методичний посібник з питань експлуатації та застосування вогнегасників / Л.А. Присяжнюк та ін. – К.: Основи, 1997. – 150 с.
3. Гандзюк М.П. Основы охраны труда: [підручник] / М.П. Гандзюк, Є.П. Жалібо, М.О. Халімовський; за ред. М.П. Гандзюка. – [5-те вид.] – К.: Каравела, 2010. – 324 с.
4. Наказ МВС України “Про введення в дію Правил пожежної безпеки в Україні” від 22 червня 1995 р. № 400. – [Електронний ресурс]. Режим доступу до док.: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1033.119.3&nobreak=1>.
5. История развития пожарной охраны. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nachkar.ru/histori/histori2-1.htm>
6. Басуров В.А. Основы пожаровзрывобезопасности: [учебно-методическое пособие] / В.А. Басуров. – Нижний Новгород: Изд-во Нижегородского госуниверситета, 2006. – 62 с.
7. Загальна оцінка країни Україна. ООН, 2004. – 136 с.
8. Методичні рекомендації щодо визначення органами державної влади та органами місцевого самоврядування потреби у фахівцях у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. – [Електронний ресурс]. Режим доступу до док.: <http://www.guds.gov.ua>.
9. Максимей И.В. Имитационное моделирование на ЭВМ / И.В. Максимей. – М.: Радио и связь, 1988. – 232 с.
10. Балябас В. Державне управління процесом становлення і розвитку пожежно-рятувальної служби України / В. Балябас. // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип.30. – С. 247-254.
11. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: [навчальний посібник] / За заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. – Львів: Вид-во “Львівська політехніка”, 2002. – 352 с.

12. Верховна Рада прийняла за основу законопроект про систему екстреного виклику "112". – [Електронний ресурс]. Режим доступу до док.: <http://www.mns.gov.ua/news/19442.html>.
13. Назаренко В. Поняття та сутність державного управління пожежною безпекою в Україні / В. Назаренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/1/07.pdf>
14. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.firedep.gov.ua>.
15. Вижье, Р. 30 советов по пожарной безопасности / Р. Вижье; перевод с французского Н. И. Суходрева; под редакцией Д. И. Юрченко. – М.: Стройиздат, 1982. – 48 с.
16. Калугін В.Д. Оцінка рівня пожежної небезпеки території України на основі аналізу енергетичних показників стану життєдіяльності / [В.Д. Калугін, В.В. Коврегін, В.В. Тютюник, Л.Ф. Чорногор, Р.І. Шевченко] // Пожежна безпека. – 2013. – №22. – С. 99-112.
17. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України // Професіонал (ПВВ).
18. Чиркин В.Е. Государственное управление. Элементарный курс / В.Е. Чиркин. – М.: Юристъ, 2002. – 320 с.

References

1. Zhdanova L.A. Orhanyzatsiya y upravlenye promyshlennoi fyrmoy v razvitykh stranakh / L.A. Zhdanova. – М.: ЗАО "Yzdatelstvo "Экономика", 2008. – 637 s.
2. Metodichnyi posibnyk z pytan ekspluatatsii ta zastosuvannia vohnehasnykiv / L.A. Prysiazhniuk ta in. – К.: Osnovy, 1997. – 150 s.
3. Handziuk M.P. Osnovy okhorony pratsi: [pidruchnyk] / M.P. Handziuk, Ye.P. Zhalibo, M.O. Khalimovskyi; za red. M.P. Hanzhiuka. – [5-te vyd.] – К.: Karavela, 2010. – 324 s.
4. Nakaz MVS Ukrainy "Pro vvedennia v diiu Pravyl pozhezhnoi bezpeky v Ukraini" vid 22 chervnia 1995 r. № 400. – [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do dok.: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1033.119.3&nobreak=1>.
5. Ystoryia razvytia pozharnoi okhrany. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nachkar.ru/histori/histori2-1.htm>
6. Basurov V.A. Osnovy pozharovzryvobezopasnosti: [uchebnometodycheskoe posobyie] / V.A. Basurov. – Nyzhnyi Novhorod: Yzd-vo Nyzhehorodskoho hosuniversityeta, 2006. – 62 s.
7. Zahalna otsinka krainy Ukraina. OON, 2004. – 136 s.
8. Metodichni rekomendatsii shchodo vyznachennia orhanamy derzhavnoi vlady ta orhanamy mistsevoho samovriaduvannia potreby u fakhivtsiakh u sferi yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehtatsii. – [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do dok.: <http://www.guds.gov.ua>.
9. Maksymei Y.V. Ymytatsyonnoe modelyrovanye na ЭVM / Y.V. Maksymei. – М.: Radio y sviaz, 1988. – 232 s.
10. Baliabas V. Derzhavne upravlinnia protsesom stanovlennia i rozvytku pozhezhno-riatuvanoi sluzhby Ukrainy / V. Baliabas. // Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. – 2012. – Vyp.30. – S. 247-254.
11. Derzhavne upravlinnia v Ukraini: naukovy, pravovy, kadrovi ta orhanizatsiini zasady: [navchalnyi posibnyk] / Za zah. red. N.R. Nyzhnyk, V.M. Oluika. – Lviv: Vyd-vo "Lvivska politehnika", 2002. – 352 s.
12. Verkhovna Rada pryiniala za osnovu zakonoproekt pro systemu ekstrenoho vyklyku "112". – [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do dok.: <http://www.mns.gov.ua/news/19442.html>.
13. Nazarenko V. Poniattia ta sutnist derzhavnoho upravlinnia pozhezhnoi bezpekoi u Ukraini / V. Nazarenko. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/1/07.pdf>
14. Derzhavna sluzhba Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.firedep.gov.ua>.
15. Vyzhe, R. 30 sovetov po pozharnoi bezopasnosti / R. Vyzhe; perevod s frantsuzskoho N. Y. Sukhodreva; pod redaktsiei D. Y. Yurchenko. – М.: Stroiizdat, 1982. – 48 s.
16. Kaluhin V.D. Otsinka rivnia pozhezhnoi nebezpeky terytorii Ukrainy na osnovi analizu enerhetychnykh pokaznykiv stanu zhyttiediialnosti / [V.D. Kaluhin, V.V. Kovrehin, V.V. Tiutiunyk, L.F. Chornohor, R.I. Shevchenko] // Pozhezhna bezpeka. – 2013. – №22. – S. 99-112.
17. Yevropeyskyi vybir. Kontseptualni zasady stratehii ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2002-2011 roky. Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy // Profesional (PVV).
18. Chyrkyn V.E. Hosudarstvennoe upravlenye. Elementarnyi kurs / V.E. Chyrkyn. – М.: Yurystъ, 2002. – 320 s.